

חברתה בזה ודאי לא מהני אמתלא, ובפרט דעל כרחק נראה להיות אסורה לעולם כדי לקלקל לרעה, משא"כ בכל דוכתא דלא כוונה רק על שעה זו ואח"כ תאמר אמתלא וע"ז סמכה. ויאל לנו מזה באמרה לא מה בעלי ולרעה אחרת מה, ואח"כ נותנת אמתלא ואמרה שמת בעלה, לא מועיל להחירה אף אם איכא עד אחד שאומר מה בעלה, דלפי סברא הראשונה בזה מועיל האמתלא, ולפי מה שהכרחנו מסוגיא דשבויה מוכח דגם בזה לא מועיל אמתלא, ואם כי נפל הבנין שהעלינו מתוספות בגדרי אמתלא מ"מ היא סברא נכונה בעלמא ודוק. ועיין מש"כ בזה בהלכות איסורי ביאה פ"ד ה"י :

פרק ד

הלכה א אם היו ב' העדים רואין זה את זה מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין היה זה המתרה בו רואה בו המתרה מצרפן :

הנה על דינא דעדות מיוחדת כשירה לדיני ממונות הקשו רבנן קדמאי דהא איתקוש דיני ממונות לדיני נפשות מקרא דמשפט אחד יהיה לכם יעו"ש. והנראה לנו ליישב, דהגמרא דדרשה מאי לא יומת עפ"י עד אחד כו' אלא מאי אחד, אחד אחד, המכוון דרחמנא גלי דאימת מהני עדים דוקא כי כל אחד מעיד שהגדון חייב מיתה, אבל לא כשהוא אומר שאינו יודע אם חייב הגדון מיתה, רק ב"ד יארכו לעדותן לחייבו מיתה על פיהם, הגע בעלמך, אדם שהרג הנפש בלא שני עדים המעידין בב"ד ודאי לאו בר קטלא הוי, וכ"ז שלא נגמר דינו חייב ההורגו עיין פ"ק דערכין, וכן אמרו דאם מסהדי עדים והוזמו ובלאו עדים אחרים והעידו שמקודם חייב אפ"ה הן חייבין מיתה דלנו קודם שבלאו עדיו ומשנתנו היא הוא והן נהרגין יעוין דף ה', א"כ בעדות שלא ראו זה את זה כי באין לבית דין כל אחד אומר שאינו יודע אם חייב מיתה דהוא יודע שהרג הנפש ועד אחד הוא עלמא בל לב"ד, א"כ אם חברה מסהדי בשקרא לאו בר קטלא הוי רק ב"ד יארכו עדות כל אחד, וא"כ יש לפנינו שני עדים בב"ד המעידין דגברא הרג הנפש ובר קטלא הוי, וע"ז כתב רחמנא לא יומת ע"פ עד אחד, אחד אחד ע"י לירוף הב"ד מן העדים לא יעידו, וזה דוקא דיני נפשות, אבל דיני ממונות הלא אם לזה מחזירו או הורה, אף שלא בא העד והעיד לב"ד גברא בר חייב ממון הוי, וא"כ כל אחד אומר שחבירו חייב ממון והוי כאילו אומר כל אחד בדיני נפשות שחבירו חייב מיתה שהרג נפש ועדים בלוי להעיד בב"ד כנון שרואין זה"ז והוי במשקל אחד ממש, ולא שייך ע"ז משפט אחד דלדרבא משפט אחד הוי וכמש"כ בס"ד :

ומה מחזור לן שמועה, דאחא דעדות מיוחדת כשירה בדיני ממונות מתקף לה מר זוטרא אלא משה בדיני נפשות תליא אלמא תנן [בהוי שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין אותו מחלון זה אם נמלאת אחת מהן זוממת] הוא והן נהרגין קשיא, והוא פליאה כיון דאין בהן לירוף מה איכפת להן אם הוזמו השנים, וכמה נדחקו בה רבנן קדמאי בחידושי רמב"ן. ולפי דברינו מחזור מאוד, דעדים שנים שמעידים בממון אף עפ"י שלא ראו זה את זה מצטרפין כיון דכל אחד אומר שידע בבירור שפלוגי חייב ממון והוזמו מקלגין הוזמו כולם, ובסל כל עדות המעידין כאחד, כש"כ כאלן ששנים מעידין מחלון זה ראו שפלוגי הרג הנפש, ושנים מעידין שמחלון השני ראו זה, א"כ קת עד אחד משנים אלו ועד אחד משנים אלו כל אחד אומר שפלוגי הרג נפש, ושני עדים מעידין עליו וגברא בר קטלא הוי, א"כ העד משנים אלו ועד משנים אלו הוי כשני עדים לפנין ממון, וכיון דהוזמו מקלגין יוזמו כולם דהא איכא בזה לירוף שהאחד מכת זה והאחד מכת זה מצטרפין וחדא עדות הוי, בינה זה :

אולם רבינו שכתב באחד מחלון זה ואחד מחלון זה דהמתרה מצרפן

היה וכיון שהוא חזר מחמת אחרים אמרינן דלא נוכל לדון עפ"י הגדמא השניה דשמא שקר הם אומרים כמו שהיה מורה דיבור הראשון שלהם ודוק :

ודגומא לסברא זו מלאנו בפרק האשה שלום בזה דאמרה לא מה סד"א הא מיית, והא דקאמרה לא מה הוא משום דאמרה תמות נפשי עם פלשתיים, ותמחו רבנן בתוספות דהא קאמרה לא מה ושויה אנפשה סד"א, וסירנו דקמ"ל אפילו אמרה אח"כ אמתלא דמשו"ה עבדא קמ"ל דלא הוי כלום ואסורה, וטעמא על כרחין משום דעד כאן לא מלאנו דמועיל אמתלא רק שמסלקין דבורא קמא והויא כאילו לא אמרה כלום לא דבורא קמא ולא דבורא בתרא, אבל כאן דאפומא דלרה לא משתריא דאין לרה מעידה לחברתה רק דל"ך פומא דילה דאמרה מה בעלי, ואידי הא אמרה מעיקרא לא מה, וע"י אמתלא ל"ך אמה לומר שבדיבורה הראשון היתה משקרת ועבשו אומרת אמת, זה לא אמרינן דכמו דלא סמכינן על דבורא קמא כן לא סמכינן על דבורא בתרא ואנו שוללין שניהם כאחד והוי כמי שלא אמרה כלום ואין ניתרת ע"י לרעה ולכן אסורה, (וכוון לזה המהרש"א). ובזה מיושב הא דאמר בפ"ק דכתובות באמרה משארסחני נאנסתי דפסלה נפשה מכהונה והלא יכולה לומר אח"כ אמתלא דלהויה הכתובה אמרה נאנסתי, וע"כ דמסלקין גם דבורה הקודם ותו אסורה מספק כמפורש שם ודוק :

ובזה נתישב לן מה שפסק הרמ"א בסיומן ע"ה אם אמר הסובב איני יודע אם פרעתין ואמר אח"כ נזכרתי שפרעתין נאמן, והא הרא"ש בשו"ת כתב בעדים שאמרו אין אנו זוכרים לא מלי לומר אח"כ נזכרנו והודאת בע"ד מדין עדות אחת לא נאמן אדם על עלמא יודע ממאה עדים, ומ"ש דהיה יכול לומר נזכרתי, וכן עמד ע"ז בקלות שם, ולפ"ז א"ש, דהך דנזכרתי הוי כמו אמתלא טובה ומוכרת דמועיל גבי הודאת בע"ד, [ובעיקר אם מהני אמתלאות בסודות ממון עיין מה שהובא בכה"ג ובקלות סיומן פ' סק"א] רק באופן דנשגול אלו הדיבור הראשון שאין אנו יכולין לדון עפ"י הדיבור הראשון והוי כאילו לא אמר כלום וכאילו הוא אלם לא יפתח פיו או שלא בפניו דהוי זכרי וכרי כמפורש פרק אלו נעדרות דף ל"ו דאין טענינן ליה שפרע, משא"כ גבי עדים לקבל עדותן השניה כיון שאמרו אין אנו זוכרים תו לא מלי לומר עדות ולומר נזכרנו, דאמתלא אפילו בכה"ג לא מהני לקבל הדיבור השני וגכון. ולפ"ז בדיני ממונות דאין ל"ך דרישה ומקירה ואם אמרו איני יודע כשר, ואם הכחישו זה את זה בחקירות בטל עדותו, אם העיד אחד בניסן שפלוגי לזה מפלוגי מנה והשני העיד על מנה זו ואינו זוכר באיזה חודש, ואח"כ אמר נזכרתי שבאייר דוקא לזה מפלוגי מנה, בכה"ג אם נסלק עדותו הלא נשאר רק אחד שאמר עדות, שהשני מסלקין עדותו הראשונה שאמר איני יודע וגם עדותו השניה והוי כאילו לא אמר כלום, דלא נוכל לדון לא עפ"י עדותו הראשונה ולא עפ"י עדותו השניה ג"כ, וזכור :

אולם גבי הך דלא מה בעלי מסתפקא אם הפירוש בדפרישית, משום דיגיד עליו רעו בפרק האשה שנתארמלה גבי אמרה אני וחברתי טמאה דמוקי רב פפא כנון דאיכא עדים ואיכא עד אחד דקא מפ"ך כו' סד"א היא וחברתה טהורה והא דאמרה הכי משום דתמות נפשי עם פלשתיים כו' קמ"ל, וגם שם קשה קושיית רבנן בתוספות דיבמות דהא שויה אנפשה סד"א, וז"ל כחירוס דאמרה אח"כ טהורה אני ונזנת אמתלא לדבריה, וכן מלאהי ת"ל בהפ"ר יש"ש בהדפס מחדש ונהניתי, ושם אם תאמר דמסלקין גם דבורה הראשון גם דבורה השני הלא מותרת עפ"י העד אחד שאומר טהורה היא, ודמיא מחש לאמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני גבי דביתהו דמר שמואל דיהבה אמתלא ונאמנת, וא"כ אמאי לא מועיל אמתלא, וז"ל דזה הוי אמתלא גרועה דהקלקל עלמה בשביל שתבבור שהקלקל את חברתה ג"כ אשר לפי האמת על חברתה לא מסימנא ובפרט דהעיוה פניה להכחיש

בידיעה בלא ראייה ופריך לימא ריה"ג ליה ליה דר' אחא כו' דאי אל' דר' אחא בדיו נפשות נמי משכחת לה כר"ס בן שטח כו' ומלאתי סייף בידו והדס מטפף כו', דתמיה טובא דר' אחא גופיה לא חמר רק בדיו ממונות אבל בדיו נפשות לא אויל בתר אומדנא כדמפורש בוגיא דפרק אחד ד"מ דר"ק בגמרא הא בד"מ אמדינ עדות מאומד כמאן כר' אחא יעו"ש במוס' שמהו בזה. ולפי זה ניחא שפיר, כיון דר' אחא סבר בדיו ממונות מקבלין עדות מאומד אל"כ בדיו נפשות היכי דליכא אומדנא כמו עובדא דר"ס בן שטח אף ע"ג דמיתה לא מחייבין ליה לרואה מ"מ מכניסין אותו לכיפה ע"י עדות זה, וא"כ משכחת עדות בדיו נפשות בידיעה בלא ראייה ויתחייבו קרבן שבועה אם לא יעידו, ונכון :

והנה בירושלמי אמר דאם כתב כל נכסיו לשני בני אדם והעדים רחוקים לזה וקרובים לזה ר' יוחנן אמר פסול מחמתא מסייע לר' יוחנן מה שנים נמלא אחד מהן כו' עדותן במילה, הרי עדות שבעה מקצתה בטלה כולה יליף מזה דאפילו מאה אם נמלא אחד מהן קרוב או פסול בטלים כולם, וא"כ שפיר מקשה כיון דעדות מיוחדת כשירה לר"מ, תו גם לענין כיפה עדותן קיימת, ואם שנים העירו שראוהו מחלון זה ושנים מעידים שראוהו מחלון זה הרי להרעו בדין כיפה שפיר מטסקא אחד מכת זו ואחד מכת זו להעיד, וכל השני כמות נחשבין כת אחת לענין להכניסו לכיפה, ותו כי הוזמו שנים הוי כהוזמו מקלפן לענין דין כיפה, ומתוך שבעה העדות לדין כיפה בטלה ג"כ לדיו נפשות להרעו ב"ד, דעדות שבעה מקצתה בטלה כולה, ומתוך שאינו מועיל העדות להכניסו לכיפה אינו מועיל גם להמיתו ב"ד, ומשנתנו קאי על עדים המעידים על הרואה ג"כ, חדא דרישא אמר מה יעשו שני אחין שראו בלאחד שהרג את הנפש כו' ובסיפא, כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו איש פלוני נגמר דינו ב"ד של פלוני, ופלוני ופלוני עדיו יהרג, ומפרש בסנהדרין (דף מה) דדוקא ברואה, הא בשאר דיני נפשות צעין שיהיו הן הן עדיו, וא"כ כיון דלענין כיפה בטלה עדותן כן בטלה להמיתו ב"ד וזה שפיר מקשה, ונכון בס' ודוק :

ערה בירינו, כי בד"מ אף עפ"י שלא ראו בלאחד רק שנים מחלון זה ושנים מחלון זה, והוזמו השנים, בטלה גם עדות השאר כיון דלענין מומן מטסקא הוי חדא עדות כאלו ראו מחלון אחד כ"ז שהעידו ב"ד, ובחידושי הרמב"ן נחלק בזה על הראב"ד שדעתו דאפילו בעדות רלופה ממקום אחד נמי אם נמלא כת אחת וזממת למה תפסל חברתה, ולא דמי לנמלא אחד מהן קרוב או פסול דהכא כיון שהזם אינו מהם כו' ולפי דברינו מתבאר כהראב"ד דכיון דנלטרפו בהגדה אף עפ"י דבהזמה אינלאי דלא היו עדים כלל אפ"ה הוי עדות שבעה מקצתה בטלה כולה. ולשיטת רבינו דהמתרה רואה אותן מטסקא מיירי שראו שני עדים זה מחלון זה וזה מחלון זה, דכיון דלא ראו את המתרה, איך נאמן המתרה לומר שראה אותן להרוג על פיהם, ומה שכתוב בתוספות דמיירי שיש עדים שראו את המתרה רואה העדים אך לא ראו המעשה, קשה הא הוי חזי דבר שהעדים אינן מעידין שהיו בצירוף, ואותן העדים אינן מעידין על המעשה, והוי כשנים מעידין אחד מנבזה ושנים מעידין אחד בכריסה. אך לפי מה שבארנו דמהני עדותן להכניסו לכיפה, וכיון דמעידין על דבר שלם תו מהני גם עדות המעידין שהמתרה ראה אותן. אך זה דוקא ברואה, ועוד יש לפקפק בזה. לכן מחזור שיטת רבינו דגרים אם היו רואין את המתרה, והמתרה רואה אותן מטסקא, ודוק היטב בכ"ז :

הלכה ג וכן אם אמר האחד בפני הלוהו והשני אמר בפני הודה לו כו' :

יש להתבונן, דא"כ בשני בעלי דברים שתובעין מראובן זה מנה וזה מנה, הלא הדין רישבוע להכמיס אם תובעין בעד

חלוק אף עפ"י שהמתרה אינו בא לבית דין, וא"כ כל אחד אחד שאינו יודע אם הנידון חייב מיתה דשמה שקר בפי העד השני והך גברא אינו חייב מיתה כיון שלא באו שני עדיו ב"ד, ותו הוי עדות מיוחדת לפוס סכרא דילן, וכן פירשו בתוספות דהא דאמר רבא אם היו רואין את המתרה כו' קאי על הברייתא דתניא שנים שרואין אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון זה כו' שאינן מטסקא ע"י אחד דאם המתרה רואה אותן מטסקא, ובאמת המפרש שהביאו במוס' נראה לי דמפרש כפי שבארנו, לכן לא הוי מלי לפרש דקאי על הברייתא דאכתי הוי עדות מיוחדת. וז"ע לפי שיטת רבינו א"כ מאי פריך מאי ולא עוד אלא אפילו בזה אחר זה אינן מטסקא דהאי חזי פלגא דמעשה כו' כש"כ דאינן מטסקא, הא לפ"י א"ש דהכי קאמר להביא שנים שרואין אותו זה מחלון זה וזה מחלון זה אינן מטסקא ולא עוד אלא אפילו בזה אחר זה אע"פ שהמתרה רואה אותן אפ"ה אינן מטסקא. אולם זה סבר הגמרא דכש"כ הוא, ובאמת משמע מדברי רבינו דבאופן זה בבוטל את העדוה וכן במחלל שבת וכל אחד רואה שקורא כגורגרת אפ"ה אינן מטסקא אע"פ שהמתרה רואה אותן כן משמע מדברי רבינו ודוק. ואולי יא' לרבינו דלא נפרש כפי שבארנו, דהוי קשה ליה, דא"כ בשנים מעידין שפלוני נגמר דינו ב"ד פלוני, ופלוני ופלוני עדיו אף שלא ראו זא"ז, חייב הנידון מיתה ע"פ שניהם וזה משום דכל אחד מעיד שפלוני חייב מיתה שכבר נגמר דינו ובר קטלא הוי, והראיה דהא אם הוזמו ובלו עדים אחרים שנגמר דינו קודם אינן חייבין כלום דבעידנא דאסדרו בר קטלא הוי, א"כ כאן נמי הוי כחמון ויהרג על פיהם, וזה אינו במשמע דכללל כייל לא יומת עפ"י עד אחד ודוק :

ורפי סברתנו שבארנו, א"כ בקנסא דכל כמה דלא העירו עליו ב"ד לא מחייב כלל והראיה דאי מודה מיסטר, תו אין כל אחד אומר שידע שפלוני חייב קנס, דדילמא העד השני משקר ולא ראה הדבר, וא"כ ליכא ב"ד רק עד אחד ולא מחייב כלל. הן גם לתוספות שכתבו דמשו"ה לא מתקנין עדות דר"מ לר"פ גבי עדות מיוחדת, משום דעד אחד מועיל לחמון, אפשר דכוונתם דעל כרחין לא שייך לאקשוי גבי זה ד"מ לר"פ, משום דאין סכרא כיון דאחד מועיל לחמון להשביע עליו מסתברא שמטסקא אפילו אין רואין זא"ז, ותו ע"כ לא קאי משפט אחד ע"י, ולכן בקנס דאין שבועה עפ"י עד אחד אפ"ה לא קאי לא יומת עפ"י עד אחד על ר"מ וכיון דההיקס לא קאי על חמון תו בקנסא ג"כ אינן מטסקא. אבל לפוס סכרא דילן דשפיר מתקיים קרא דמשפט אחד דבעין שיהא כל אחד מעיד שכהגמר דין כן הוא יודע עפ"י ראיותו, א"כ בקנסא דלא שייך זה הלא לריך להיות שלא יטסקו כלל, ומדברי רש"י ומוס' ב"ק (דף עד) ד"ה מה עפ"י עד אחד כי אחא עד אחד בהדיה מטסקא כו' מוכח דמועיל אם זה ראה מחלון זה וזה מחלון זה, דמהני שלא יגידו בלאחד כו' הו"ד דמועיל אף אם לא ראו בלאחד. ועיין קצות סימן ל' בזה, ולפעמייהו אזלי דסברי כשיטת רבינו דאחד רואה מחלון זה והמתרה רואה אותן מטסקא להעיד ודוק :

ורפי לריך מובן גדול הך פירכא דפריך אלא מעתה בדיו נפשות תלי, כיון דאין מטסקא להעיד על נפשות כן אינן נחשבין לכת אחת שאם הוזמו מקלפן אין השאר בטלים, ולא נחקררה דעתנו בזה שראינו לרבותא קדמאי בזה. והנראה לי דההורג נפש שלא בעדים דמכניסין אותו לכיפה דהלכתא גמירי לה ומפרש הגמרא בעדות מיוחדת וחד אמר שלא בהתראה כו', דבארנו כבר במקום אחד, דכל עדות המועיל לדיו ממונות הוא עדות ומועיל בעידי נפשות לענין כיפה ולכן אמר זה שלא בהתראה וזה בהתראה בדיוקות וזה בעדות מיוחדת דמכניסין לכיפה הואיל וכשרים לדיו ממונות :

ובזה פרשתי הסוגיא דפרק שה"ע דף ל"ד דריה"ג יליף דבעדות ממון מיירי דכתיב או ראה או ידע עדות המתקיימת